

УДК: 37.035.6: 392.34-05472

Оксана Володимирівна Джуєс,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, докторант,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, Україна

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ В УКРАЇНСЬКІЙ ДІАСПОРІ: ДОСВІД, СПРОБИ ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ

У статті проаналізовано питання національно-патріотичного виховання дітей і молоді української діаспори у творчій спадщині видатних її представників. Показано місце і роль громадськості, церкви, молодіжних організацій у цьому процесі, здійснено спробу переосмислити напрацювання українського зарубіжжя у цій сфері в незалежній Україні.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, творча спадщина, діти, молодь, діаспора, еміграція, українська освіта, громадськість.

Однією з умов формування української діаспори та «живучості» українства за межами рідної землі було і залишається національно-патріотичне виховання дітей і молоді. Досвід, накопичений нашими співгромадянами в державах їх вимушеного осідку, спонукає до вивчення, аналізу та нового прочитання в сучасних умовах незалежної України.

Деякі аспекти цієї проблеми знайшли своє відображення в працях В. Євтуха, Т. Беднаржової, В. Даниленка, О. Добржанського, Ю. Калічака, Р. Кіри, М. Кляп, А. Марушкевич, М. Мушинки, В. Оліфіренка, О. Пенішкевич, А. Попка, М. Тимошика, В. Трощинського, А. Шевченка та ін.

Зауважимо, що питання національно-патріотичного виховання дітей і молоді в українській діаспорі репрезентоване у творчій спадщині А. Волошина, А. Животка, І. Огієнка, С. Русової, В. Сімовича, С. Смаль-Стоцького, С. Сірополка; І. Боднарука, Г. Ващенко, А. Горохович, Е. Жарського, К. Кисілевського, О. Кульчицького, М. Кушніра, В. Леника, В. Лукаш-Боднарук, М. Пастернакової, І. Петрів, П. Савчука, З. Сагана, А. Смеречинської, В. Стецюка, П. Чуйка, В. Яніва.

Підготовку свідомих, національно зорієнтованих громадян України, які б гідно представляли свою державу у світі, ставили за мету педагоги-емігранти міжвоєнної доби. У їх творчості по-різному розставлені акценти національно-патріотичного виховання, але воно пронизує усю проблематику їх доробку: розвиток школи й педагогіки на українських землях від найдавніших часів; місце і роль рідної мови, національно-культурних надбань у навчанні й вихованні підростаючих поколінь українців; проектування шляхів і способів розбудови національного шкільництва в незалежній Україні; аналіз новітніх зарубіжних педагогічних ідей тощо.

Так, С. Смаль-Стоцький активно розгорнув дослідження у сфері самобутності української мови («Грамматика руської мови»). Фактором національного самовизначення та інтелектуального розвитку особистості називав її В. Сімович у праці «Рідна мова і інтелектуальний

розвиток дітей». Аналогічної думки дотримувався і А. Волошин: рідній мові він надавав першорядного значення. При цьому він наголошував, що, крім дидактичного значення, навчання рідної мови виконує моральну функцію: завдяки рідному слову дитина стає «сином народу», тому А. Волошин закликав «творити дитинство рідної мови». Плеканням і пропагандою серед населення саме літературної української мови наскрізь пронизана еміграційна діяльність і творча спадщина корифея української педагогічної і філологічної науки І. Огієнка. А С. Русова дуже далекоглядно, прозріливо і актуально, як і на наш час, наполегливо доводила недоречність двомовного навчання: «Двомовна, або утраквістична школа, хто її не влаштував би, держава чи приватна особа, є не лише злим глузуванням над здоровою науковою педагогікою, але й недопустимою ... образою для учнів... Двомовна школа – це педагогічний нонсенс і ... життєвий злочин, яким жартувати не слід...» [3, 149].

Більшість педагогів-емігрантів міжвоєнної доби трактували національно-патріотичне виховання як державницьку стратегію: «...реформа виховання, як і усе національне відродження, має виходити з віри в Батьківщину, з любові до неї і правдивого її знання і черпати своє натхнення в здоровому націоналізмі...» [4, 83]. Однак, найгрунтовніше ці питання представлені у творчому доробку Софії Русової. Націоналізм, – писала вона, – це «збудження свідомої, свободної думки та свободної, самостійної критики», це «право народу на свою рідну землю, обліту його кров'ю та потом, право на працю, яка дає спроможність жити неголодним, право на своє власне себеопределення» [4, 99].

Виходячи з розуміння ідеалу, сутність поняття «національне виховання» і його мету у більш вузькому розумінні С. Русова вбачала у формуванні національної свідомості. Особливо гостро, настирливо і переконливо ця думка звучить у творчій спадщині міжвоєнної еміграційної доби: «Мусимо виховувати дітей в повній національній свідомості, відданості до свого народу» [6, 143]. Вчена визначила такі етапи

формування національної свідомості: 1) раннє етнічне самоусвідомлення дитини через рідну мову, фольклор, участь у народних святах, обрядах; 2) національно-політичне самоусвідомлення особистості шляхом вивчення рідних історії, географії, літератури, законів тощо; 3) державно-патріотичне самоусвідомлення, в результаті чого «діти не ляжуть тягарем на суспільство, а стануть діяльними, чесними робітниками, корисними і для себе самих, і для свого осередку, в якому їм доведеться жити, а може і для цілого суспільства». Звідси і формулювання загальносуспільної мети школи: «виховати свідомих громадян, які в усякому суспільстві свідомо ставилися б до своїх суспільних обов'язків і чесно їх виконували» [6, 144].

С. Русова стверджувала, що національна школа виховає не лише патріотів свого краю, а й людей «широкого міжнародного єднання». У статті «Націоналізм та інтернаціоналізм у вихованні» педагог наголошувала: «Хто уміє всією душею любити свій рідний край, той і до других країв і народів поставиться з гуманізмом, зрозуміє недолю далекого народу і принесе свою працю на користь всесвітнього поступу», а до «широкого єднання» людство дійде лише через «усвідомлений», «здоровий» і гуманний націоналізм. І далі: без глибокої національної свідомості нема «ані мистецтва, ані культури, ані ідеалізму», і все народне життя зводиться до «торговельного базару» або до «науково-технічної лабораторії»; викреслюється з життя уся краса «оригінального творчого натхнення, людина губить свою власну кольорову привабливість» [4, 102-103].

Актуально, по-сучасному звучать думки педагога про знецінення слова «патріотизм» і трактування його як «традиційний егоїзм кожного народу», який протиставляється «братерському інтернаціоналізмові та загальному пацифізмові», висвітлені у статті «Рабіндранат Тагор – виховник»: «поки будуть люди на землі, – жодний народ не досягне необхідного добробуту й культурного розвитку, коли не матиме патріотичної інтелігенції». Адже є лише національні суспільства, бо інтернаціональні вже мають другий колорит – науковий, мистецький, професійний, торговий і т. п. Тому людина, «добре національно вихована», в кожному суспільстві «знатиме свої обов'язки», і лише через широку націоналізацію виховання, школи можна сформувати людей «з широкими міжнародними інтересами та симпатіями», людей, однаково здатних і до праці на своєму рідному ґрунті, і «здібних» працювати на різних «міжнародних теренах». Тобто, «кожна Нація може тим більш бути корисною для Всесвіту, оскільки інтенсивно вона може реалізувати свої власні етнічні вартості» [4, 102-105].

Якщо у творчому доробку Софії Русової тісно переплелися єдність національного і громадянського («Нація і Батьківщина»), то спадщину Г. Ващенко пронизує девіз «Бог і Батьківщина». У праці «Виховний ідеал» він спробував не лише проаналізувати причини тривалої української бездержавності на ос-

нові виокремлення «хиб нашої волі», а й намітити шляхи її коригування [9, 1020].

Політичні процеси середини ХХ ст. зумовили формування нової плеяди українських педагогів-емігрантів – послідовників педагогічних ідей освітніх діячів міжвоєнної доби. Питання національно-патріотичного виховання інтерпретувалися у стрижневих пріоритетах творчості цих науковців: пошук виховного ідеалу українця в діаспорі з урахуванням перспективи асиміляційних процесів, питання збереження національної самоідентичності, попередження винародовлення дітей і молоді, визначення шляхів активної соціалізації українців-емігрантів у новітній соціокультурний простір (зокрема й в умовах мішаних подруж), психологічні аспекти української освіти закордоння, позанавчальної виховної діяльності з дітьми та молоддю, проблеми українського підручникотворення і укладання навчальних програм тощо.

Так, 1969 р. у збірнику Українського Вільного Університету (Мюнхен) «Педагогічні проблеми та дидактичні поради» (Матеріали вишкільного курсу для учителів суботніх шкіл) була опублікована наукова розвідка В. Яніва «Українська вдача й наш виховний ідеал». Покликаючись на доробок Г. Ващенко, який «вивів» формулу мети українського виховання в цілому: «Служба Богові й Батьківщині», учений зацентрував важливість пошуку саме еміграційного виховного ідеалу. Мовиться насамперед про невеликий вплив в умовах розпорошення українців за межами рідної землі таких виховних чинників, як родина і церква, та майже відсутність впливу громади на виховний процес дітей-емігрантів. Саме тому школа в еміграції повинна перебрати на себе більшість функцій перелічених вище інституцій і викристалізувати свій особливий виховний ідеал.

Його реалізація можлива за умови соборної, «аконфесійної» української «еміграційної» школи (повинна давати «загальні підстави християнського релігійного виховання», не виокремлюючи специфіки різних конфесій) і водночас має тісно співпрацювати з родиною та церквою для уникнення небезпеки релігійного «індиферентизму і байдужості» [10, 3]. Чітко усвідомлюючи, що мета виховання повинна бути пов'язана з етнопсихологією, ментальністю, з одного боку, та з власне «індивідуальною психічною поставою дитини», В. Янів стверджував, що культивувати необхідно такий виховний ідеал, який, «рахоуючись із вдачею народу та дбаючи про те, щоб утримати в загальних рисах вдачу народу (необхідну для збереження духовної самобутності), вказував би одночасно, як виховну ціль, скріплення національних прикмет із рівночасним послабленням національних хиб» [10, 4]. Особливо актуальним для українців, які століттями намагалися з'ясувати причини своєї бездержавності, є усвідомлення вад національного характеру: «вибуялий український індивідуалізм», який, єднаючи певною мірою нас з Європою, перейшовши межі, веде до «провалля анархізму», пасивність, надмірна емоційність, загострене почуття справедливості. Зокрема, вче-

ний наголошує на історичному парадоксі: «в неволі ми опинилися тому, що надмірно любили волю» [10, 6]. Тому «рецептом» для видужання української спільноти, включення її у світовий простір як самостійної державної одиниці повинні стати постулати виховного ідеалу в його «суспільно-державному, коригуючому та цілеспрямлюючій аспекті»: послаблення українського індивідуалізму шляхом «скріплення» дисципліни, «розбудження» бажання самопідпорядковуватися, визнавати іншу індивідуальність, «цінити чужу заслугу». Як стверджує В. Янів, цей постулат є надзвичайно далекоглядним, оскільки, виховуючи «динамічні одиниці, ми автоматично спричиняємося до динамізованню цілого середовища», яке в силі ставити перед собою великі завдання – становлення і розбудову незалежної держави [10, 6].

У статті О. Кульчицького «Психодидактичні аспекти українознавчої освіти в діаспорі» знаходимо більш чітке і виразне бачення виховного ідеалу українців. Його він називає «українським кредо», «вірую» українця у Вільному Світі», що ґрунтується на усвідомленні свого громадянства у країні поселення та «духового громадянства» – «Святая святих»: «Я українець і своєї української духовості я ніколи не зречуся» [10, 6]. Українець в діаспорі, на його думку, – це «повноцінний громадянин своєї країни, пов'язаний із українським народом вузлами української мови й культури, якого особовість позначається християнсько-етичними вартостями і творчою дією для України» [10, 19]. Розглядаючи виховний ідеал у перспективі асиміляційних процесів, О. Кульчицький простежив певну закономірність: «що син бажає забути, то внук хоче зберегти у пам'яті» [10, 21]. Мається на увазі «самоствердження особовості» нащадків-переселенців у чужому середовищі через усвідомлення себе українцем і усунення цим шляхом комплексу меншовартості. Однак, як зауважує дослідник, ця особливість притаманна лише сильним людям.

У розвідці В. Леника «Національні почуття в дітей мішаних подруж», знаходимо не тільки аналітичний виклад обґрунтування національного виховного ідеалу, а й висвітлення ролі опікунських інституцій у цьому контексті. Зокрема, він стверджує, що українські школи (переважно «цілоденні» середні школи), інтернати, колегії чи захоронки «в стані дати повне національне виховання молоді у тих випадках, коли в родині не було зовсім об'єктивних чинників для витворення українського національного почуття» [10, 81]. «Дуже помічним» для національно-патріотичного виховання є залучення дітей і молоді мішаних подруж до громадської роботи в українських організаціях, зокрема молодіжних (Спілка української молоді, Пласт, Обнова).

І. Боднарук, убачаючи в асиміляційних процесах загрозу винародовлення української еміграції і покладаючи великі надії на перелічені вище навчально-виховні заклади, закликав українців-емігрантів пам'ятати, що «в погоні за долею» вони можуть «загубити своє національне «Я» та занепасти долю власних дітей» [1, 4].

Первинною і основною виховною інституцією, яка, на думку І. Петрів, покликана зберегти національну самобутність, пристосовуючи її до вимог «скитальницького» життя, є родина. Педагог по-сучасному стверджувала: «... коли наші діти помітять більшу педагогічну вартість чужого виховання, коли «дім» своїм авторитетом не буде в силі протиставитися і перевищити вплив чужих виховників», ті діти для нації будуть втрачені, вони стануть «чужим погноєм та здоровими осібниками для трансфузії «свіжої крові» у чужий дряхлий організм» [11, 151].

Поважне місце у національно-патріотичному вихованні дітей і молоді української займає питання розробки навчальних програм і українського підручникотворення в діаспорі, які опинилися в осередку уваги Світової координаційної виховно-освітньої ради (Канада), Шкільної ради Українського конгресового комітету Америки, Виховної комісії СФУЖО в Америці, Української центральної шкільної ради (Австралія) та інших інституцій освітнього спрямування. Неабиякою популярністю користувалися підручники та посібники М. Дейко («Буквар», «Рідне слово», «Волошки», «Рідний край», «Євшан-Зілля»), Д. Нитченка («Елементи теорії літератури і стилістики»), К. Кисілевського (Українська читанка для VI року навчання української мови), Б. Романенчука (Українська читанка для IV року навчання української мови), низка збірок для дошкілля і дітей молодшого шкільного віку М. Юркевич, І. Пеленської, А. Смеречинської, Ю. Цегельської та ін.

Проблема, винесена у заголовок статті, знаходить своє висвітлення і в методичних рекомендаціях, на сторінках підручників для українських шкіл у діаспорі, у програмних документах та матеріалах для роботи Спілки української молоді.

Так, «Програма зайнят у світличках для дітей» А. Смеречинської – виховательки, вчительки і активної членкині Союзу українок Америки – включала 11 лекцій, сценарій «Свята матері» і рекомендації для їх використання в дошкільних закладах, які діти відвідують один раз на тиждень. Програма передбачала оволодіння знаннями про пори року, професії, ознайомлення з навколишнім світом, елементами гігієни, відомими українськими письменниками, своєю далекою Батьківщиною через українську народну пісню, казку, забавлянку, звичаї, традиції, обряди тощо [14].

Українознавчим матеріалом національно-патріотичного спрямування насичена «Читанка для VI року» К. Кисілевського, що з'явилася у 1958 року зусиллями Шкільної ради Українського конгресового комітету Америки. На нашу думку, її побудова та вміщений у ній матеріал можна використовувати при укладанні сучасних українських підручників, оскільки у ній дуже вдало, яскраво, доступно в художній формі представлені історія України, її регіони, видатні постаті («Кримські спогади», «Минуле Гуцульщини», «Заснування Львова», «Як селяни зустрічали УСС», «Запорізька Січ», «Головний отаман Симон Петлюра»

та ін.), подані короткі дані про авторів запропонованих для вивчення творів тощо [8].

Осередком національно-патріотичного виховання в діаспорі та потужною протидією асиміляторським процесам стала Спілка української молоді, висвітлення діяльності якої представлено у доробку Є. Жарського («Виховні цілі (з матеріалів ГУ СУМА, Нью-Йорк – Боффало 1959)» [7], З. Сагана («Українська культура, традиції і звичаї як виховний засіб в Юному СУМ-і», «Український патріотизм і лояльність до країн поселення у виховній праці Юнацтва СУМ») [13; 14], Я. Чумака («Виховні проблеми СУМ-у») [15] та ін.

Пошуки виховного ідеалу за межами рідної землі знайшли свій вияв в Українській виховній системі, схваленій першим Світовим Конгресом Вільних Українців у 1967 р., ґрунтовний аналіз якої представлений у творчій спадщині А. Горохович, зокрема її праці «Батьки і діти». Остання стала порадиником україн-

ським батькам у діаспорі, як виховати дитину «розумною, національно свідомою, пригожою чесному, культурному світу» і витримала три перевидання, одне з яких – в незалежній Україні 1992 р. [2].

Підсумовуючи вищесказане, цілком можливо ре-транслявати здобутки українців-емігрантів у сучасний контекст вітчизняної дійсності, позначеної процесами глобалізації та зумовленими нею змінами (нівелювання поняття «національний», ототожнення його з поняттям «громадянський» тощо). Доречними, на нашу думку, і найкращим підтвердженням актуальності здійсненого аналізу творчого доробку педагогів української діаспори в контексті національно-патріотичного виховання є слова Ю. Липи: «Бути в обличчі інших рас людиною своєї раси, бути тим, чим є, значить не зрадити нічого дарованого людині Найвищою Волею» [1].

ЛІТЕРАТУРА

1. Боднарук І. Наша молодь перед загрозою вивродження / І. Боднарук // Життя і школа. – 1962. – Ч. 1-3. – С. 1-4.

2. Горохович А. Плекаймо в дитині і розум, і душу (Українська виховна система) / А. Горохович. – Дрогобич: Бескид, 1992. – 112 с.

3. Джус О. Визначні представники української педагогічної думки в еміграції (західноукраїнський контекст 1920-х – 1930-х рр. ХХ ст.) / О. Джус // Український вимір. Міжнародний збірник інформаційних, освітніх, наукових, методичних статей і матеріалів з України та діаспори до 200-ліття Ніжинської вищої школи. – Ч. 4. – Кн. І. – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М.Гоголя, 2005. – С. 148-159.

4. Джус О. В. Життя і творчість Софії Федорівни Русової (1856-1940): науково-методичний посібник / О. В. Джус. – Івано-Франківськ: НАІР. – 2016. – 216 с.

5. Джус О. Опікунські пріоритети заснування й функціонування Української Реформованої Реальної Гімназії при Українському Високому педагогічному інституті імені М. Драгоманова в Празі / О. Джус // Розвиток української та польської освіти і педагогічної думки (XIX-XXI ст.). Т. 4. Теорія і практика опікунської педагогіки в Україні та Польщі (XIX-XXI ст.). Збірник наукових праць / За ред. Д. Герцюка і І. Мицишин. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2014. – С. 189-201.

REFERENCES

1. Bodnaruk, I. (1962). *Nasha molod pered zahrozoiu vynarodovlennia* [Our youth facing the threat of degeneration]. *Zhyttia i shkola – Life and school*, 1-3, 1-4 [in Ukrainian].

2. Horokhovich, A. (1992). *Plekaimo v dytyni i rozum, i dushu (Ukrainska vykhovna systema)* [Education intelligence and spirit in a child (Ukrainian educational system)]. Drohobych: Beskyd [in Ukrainian].

6. Джус О. Творча спадщина Софії Русової періоду еміграції: Монографія / О. Джус. – Івано-Франківськ: Плай, 2002. – 260 с.

7. Жарський Е. Виховні цілі (з матеріалів ГУ СУМА, Нью-Йорк – Боффало 1959) / Е. Жарський // Записки виховника. – 1959. – Ч. 6-7-8.

8. Кисілевський К. Українська читанка для VI року / К. Кисілевський. – Філадельфія: Видання Шкільної Ради, 1958. – 208 с.

9. Косик В. Дарунок ювілятам // Визвольний шлях. – 1965. – Кн. 9. – С. 1018-1021.

10. Педагогічні проблеми та дидактичні поради (Матеріали Вишкільного Курсу для учителів Суботніх шкіл). На правах рукопису. – Мюнхен: Український Вільний Університет, 1969. – 94 с.

11. Петрів І. За душу дитини / І. Петрів / У кн. о. І. Нагаєвський. Батьки і діти: Бібліотека мирянина. – Львів, 1995. – С.144-183.

12. Саган З. Українська культура, традиції і звичаї як виховний засіб в Юному СУМ-і / З. Саган // Записки виховника. – 1959. – Ч. 2. – С. 20-23.

13. Саган З. Український патріотизм і лояльність до країн поселення у виховній праці Юнацтва СУМ / З. Саган // Записки виховника. – 1959. – Ч. 3. – С. 35-39.

14. Смеречинська А. Програма зайнять у світличках для дітей / А. Смеречинська. – Нью-Йорк – Дітройт, 1978. – 40 с.

15. Чумак Я. Виховні проблеми СУМ-у / Я. Чумак. // Записки виховника. – 1959. – Ч. 5. – С. 72-73.

3. Dzhus, O. (2005). *Vyznachni predstavnyky ukrainskoi pedahohichnoi dumky v emihratsii (zakhidnoukrainskyi kontekst 1920-kh – 1930-kh rr. XX st.)* [Famous representatives of Ukrainian pedagogical thought in emigration (west-Ukrainian context of 1920-1930-es)]. *Ukrainskyi vymir. Mizhnarodnyi zbirnyk informatsiinykh, osvitynykh, naukovykh, metodychnykh statei i*

materialiv z Ukrainy ta diaspori do 200-littia Nizhynskoi vyshchoi shkoly – Ukrainian dimension. *International collection of informational, educational, scientific, methodical articles and materials from Ukraine and diaspora till 200th anniversary of Nizhyn university*, 4, 148-159. Nizhyn: Vydavnytstvo NDU im. M. Hoholia [in Ukrainian].

4. Dzhus, O. V. (2016). *Zhyttia i tvorchist Sofii Fedorivny Rusovoi (1856-1940): naukovo-metodychnyi posibnyk [Life and legacy of Sophia Rusova]*. Ivano-Frankivsk: NAIR [in Ukrainian].

5. Dzhus, O. (2014). Opikunski priorityety zasnuvannia y funkcionuvannia Ukrainiskoi Reformovanoi Realnoi Himnazii pry Ukrainkomu Vysokomu pedahohichnomu instytutu imeni M. Drahomanova v Prazi [Foster priorities of foundation and functioning of Ukrainian Reforming Real Gymnasium by Ukrainian Drgomanov High pedagogical institute in Praha]. *Rozvytok ukrainiskoi ta polshkoi osvity i pedahohichnoi dumky (XIX-XXI st.)*. T. 4. *Teoriia i praktyka opikunskoi pedahohiky v Ukraini ta Polshchi (XIX-XXI st.)*. Zbirnyk naukovykh prats – *The development of Ukrainian and Polish education and pedagogical thought. Theory and practice of foster pedagogy in Ukraine and Poland. Collection of scientific works* (pp. 189-201). Hertsyuk, D., Myshchyshyn I. (Eds.). Lviv: Vydavnychiy tsentr Lvivskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Franka [in Ukrainian].

6. Dzhus, O. (2002). *Tvorcha spadshchyna Sofii Rusovoi periodu emihratsii: Monohrafiia [Art heritage of Sophia Rusova of the emigration period: monograph]*. Ivano-Frankivsk: Plai [in Ukrainian].

7. Zharskyi, E. (1959). Vykhovni tsili [Educational aim]. *Zapysky vykhovnyka – Proceedings of a foster child* [in Ukrainian].

8. Kysilevskyi, K. (1958). *Ukrainska chytanka dlia VI roku [Ukrainian first reader for 6-year-old children]*. Filadelfiia: Vydannia Shkilnoi Rady [in Ukrainian].

9. Kosyk, V. (1965). *Darunok yuviliatam [A present for jubilees]* [in Ukrainian].

10. *Pedahohichni problemy ta dydaktychni porady (Materiialy Vyshkilnoho Kursu dlia uchyteliv Subotnikh shkil). Na pravakh rukopysu [Educational problems and didactic advices (Proceedings of school course for teachers)]*. (1969). Munkhen: Ukrainskiy Vilnyi Universytet [in Ukrainian].

11. Petriv, I. (1995). *Za dushu dytyny [For child's soul]*. Lviv [in Ukrainian].

12. Sahan, Z. (1959). Ukrainiska kultura, tradytsii i zvychai yak vykhovnyi zasib v Yunomu SUM-i [Ukrainian culture, traditions and customs as the educational means in Youth SUM]. *Zapysky vykhovnyka – Proceedings of a foster child*, 2, 20-23 [in Ukrainian].

13. Sahan, Z. (1959). Ukrainskiy patriotyzm i loialnist do krain poselennia u vykhovnii pratsi Yunatstva SUM [Ukrainian patriotism and loyalty for countries of location in educational work of Youth SUM]. *Zapysky vykhovnyka – Proceedings of a foster child*, 3, 35-39 [in Ukrainian].

14. Smerechynska, A. (1978). *Prohrama zainiat u svitychkhakh dlia ditei [Programme of lessons in a bright room for children]*. New-York – Detroit [in Ukrainian].

15. Chumak, Ya. (1959). Vykhovni problemy SUM-u [Educational problems of SUM]. *Zapysky vykhovnyka – Proceedings of a foster child*, 5, 72-73 [in Ukrainian].

Оксана Владимировна Джус,

кандидат педагогических наук, доцент кафедры педагогики, докторант, Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефаника, ул. Шевченко, 57, г. Ивано-Франковск, Украина

НАЦИОНАЛЬНО-ПАТРИОТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ ДЕТЕЙ И МОЛОДЕЖИ В УКРАИНСКОЙ ДИАСПОРЕ: ОПЫТ, ПОПЫТКИ ПЕРЕОСМЫСЛЕНИЯ

В статье проанализированы вопросы национально-патриотического воспитания детей и молодежи украинской диаспоры в творческом наследии выдающихся ее представителей. Показаны место и роль общественности, церкви, молодежных организаций в этом процессе, предпринята попытка переосмыслить наработки украинского зарубежья в этой сфере в независимой Украине. Вопрос национально-патриотического воспитания детей и молодежи в украинской диаспоре репрезентирован в творческом наследии А. Волошина, А. Животка, И. Огиенко, С. Русовой, В. Симович, С. Смаль-Стоцкого, С. Сирополка; И. Боднарук, А. Горохович, Е. Жарского, В. Леника, В. Лукаш-Боднарук, М. Пастернаковой, И. Петрив, П. Савчука, З. Сагана, В. Стецюка, П. Чуйка, В. Янива. Подготовку сознательных, национально ориентированных граждан Украины, которые достойно представляли свою страну в мире, ставили целью педагоги-эмигранты межвоенного периода. В их творчестве по-разному расставлены акценты национально-патриотического воспитания, но оно пронизывает всю проблематику их достояния: развитие школы и педагогики на украинских землях от древнейших времен; место и роль родного языка, национально-культурных достижений в обучении и воспитании подрастающих поколений украинцев; проектирование путей и способов развития национальных школ в независимой Украине; анализ новейших зарубежных педагогических идей и тому подобное. Большинство педагогов-эмигрантов межвоенного периода трактовали национально-патриотическое воспитание как государственную стратегию. Однако обстоятельнее эти вопросы представлены в творчестве Софии Русовой. Политические процессы середины XX в. обусловили формирование новой плеяды украинских педагогов-эмигрантов – последователей педагогических идей образовательных деятелей межвоенной эпохи. Вопрос национально-патриотического воспитания интерпрети-

ровался в стержневых приоритетах творчества этих ученых: поиск воспитательного идеала украинца в диаспоре с учетом перспективы ассимиляционных процессов, вопросы сохранения национальной самоидентичности, предупреждения вырождения нации; определение путей активной социализации украинцев-эмигрантов в новейшем социокультурном пространстве (в том числе в условиях смешанных браков), психологические аспекты украинского образования за рубежом, внеучебная воспитательная деятельность с детьми и молодежью, проблемы украинских учебников и составления учебных программ. Центром национально-патриотического воспитания в диаспоре и мощным противодействием ассимиляционным процессам стал Союз украинской молодежи. Поиски воспитательного идеала за пределами родной земли нашли свое выражение в украинской воспитательной системе, принятой первым Всемирным Конгрессом Свободных Украинцев в 1967 году. Следовательно, возможно ретранслировать достижения украинцев-эмигрантов по национально-патриотическому воспитанию в современный контекст отечественной действительности, обозначенной процессами глобализации и обусловленными ею изменениями.

Ключевые слова: национально-патриотическое воспитание, творческое наследие, дети, молодежь, диаспора, эмиграция, украинское образование, общественность.

Oksana Dzhus,

PhD (Candidate of Pedagogical Sciences), doctoral student, associate professor,

Department of Pedagogy,

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,

57, Shevchenko Str., Ivano-Frankivsk, Ukraine

NATIONAL PATRIOTIC EDUCATION OF CHILDREN AND YOUTH IN UKRAINIAN DIASPORA: EXPERIENCE, ATTEMPTS OF RETHINKING

The article deals with the issue of national patriotic education of children and youth of the Ukrainian diaspora in the artistic heritage of its famous representatives: A. Voloshyna, A. Zhyvotok, I. Ohnienko, S. Rusova, V. Simovych, S. Smal-Stotskyi, S. Siropolk, I. Bondaruk, H. Vashchenko, A. Horokhovich, E. Zharskyi, V. Lenyk, V. Lukash-Bondaruk, M. Pasternakova, I. Petriv, P. Savchuk, Z. Sahan, V. Stetsiuk, V. Yaniv. Pedagogues-emigrants of the Inter-War Period set a goal to prepare conscious, nationally oriented citizens of Ukraine, who would worthily present it in the world. They considered the national patriotic education in different ways, but this issue was one of main areas of their works: the development of education in Ukraine starting from ancient times, place and role of the Ukrainian language, traditions and customs in education of new generations of Ukrainians, designing ways for the development of national education in the independent Ukraine; review of the newest pedagogical ideas, etc. Most pedagogues-emigrants of the Inter-War Period regarded national patriotic education as a state strategy. Nevertheless, these issues are fully presented in the artistic heritage of Sophia Rusova. The political processes in the middle of the 20th century conditioned the formation of the new pleiad of the Ukrainian pedagogues-emigrants who were the adherents of the pedagogical ideas of the educators of the Inter-War Period. The issue of national patriotic education was interpreted in the priorities of these scholars' works: the search for the new ideal of the Ukrainian in the diaspora considering the prospects of the assimilation processes, the national self-identity preservation, the prevention of the degeneration of the nationality; psychological aspects of the Ukrainian education abroad, etc. The centre of the national patriotic education in the diaspora and the powerful assimilator processes opposition at that time was the Ukrainian Youth Community.

Keywords: national patriotic education, artistic heritage, children, youth, diaspora, emigration, Ukrainian education, society.

Подано до редакції 17.10.2016

Рецензент: д. пед. н., проф. М. М. Марусинець
